

ŽEMUOGIŲ PIEVELĖ

IŽANGOS ŽODIS

Aš manau, jog sulaukęs septyniasdešimt šešerių metų esu per senas, kad pats sau meluočiau. Bet nesu visai tuo tikras. Jau vien tiesos apšviesta ramybė panaši į užmaskuotą melą. Tokiu atveju nebežinau, ką turėčiau pakeisti arba ką reikėtų išsaugoti. Taip pat nenoriu teigti (nors tai man nebūtų svetima), kad esu teisybės aktyvistas. Veikiau priešingai. Jei kas nors netikėtai paklaustų, ką aš manau pats apie save, atsakyčiau nejausdamas gėdos ir nesaugodamas asmeninio prestižo. O jeigu kas nors imtų teirautis mano nuomonės apie kokį nors man artimą žmogų, aš būčiau gerokai atsargesnis. Nieko nėra sunkiau už tokį vertinimą. Ko gero, apsirikčiau, mano vertinimas būtų klaidingas, perdėtas, gal net stebinančiai melagingas. Tad, užuot padaręs tokią kvailystę, verčiau patylėsiu. Taigi aš iš esmės savo noru atsiribojau

nuo vadinamojo bendravimo, paprastai didesnę dalį mūsų buvimo su kitais žmonėmis sudaro jų elgesio aptarinėjimas ir vertinimas. Gal dėl to aš tapau šiek tiek vienišas savo senatvėje. Aš dėl to nesiskundžiu, tik šiaip konstatuoju. Iš gyvenimo nieko daugiau nebetrokštu, nebent ramybės, kad galėčiau atsidėti dalykams, kurie mane vis dar stimuliuoja. Man, pavyzdžiui, smagu sekti nenutrūkstamą mano mokslo pažangą (esu bakteriologijos profesorius), šokią tokią atgaivą jaučiu žaisdamas golfą, retkarčiais paskaitau kokią memuarų knygą arba gerą detektyvinį romaną.

Mano gyvenimo dienos buvo užpildytos darbu, ir aš dėl to esu patenkintas. Iš pradžių buvo alinantis triūsas dėl duonos kąsnio, vėliau tai pavirto meile mokslui. Aš turiu sūnų, jis – gydytojas, gyvena Lunde, vedęs prieš keliolika metų. Jų santuoka bevaikė. Mano motina dar gyva ir gana žvali, nepaisant garbaus amžiaus (jai devyniasdešimt šešeri metai). Ji gyvena netoli Huskvarnos, mes itin retai matomės. Devyni mano broliai ir seserys jau mirę, palikę nemažai savo vaikų ir anūkų. Su giminėm aš mažai tebendrauju. Mano žmona Karin mirė prieš daugelį metų. Mūsų santuoka nebuvo laiminga. Turiu gerą namų šeimininkę, čia man pasisekė.

Štai tiek tenorėjau apie save pasakyti. Gal tik pridurčiau, kad esu senas pedantas, kartais tai slegia ir mane patį, ir žmones, gyvenančius šalia manęs, aš negaliu pakęsti nevaldomų jausmų, moterų ašarų ir vaikų riksmo. Man apskritai nemalonūs šaižūs garsai ir netikėtai užklumpantys įvykiai.

Netrukus paaiškės, dėl ko aš čia parašiau šį pasakojimą, tai nesumeluota ataskaita įvykių, sapnų ir samprotavimų, kurie mane buvo apnikę tą lemtingą dieną.

1.

Tą šeštadienio naktį į birželio pirmąją aš susapnavau keistą, ypač nemalonų sapną.

2.

Aš tarsi išėjęs pasivaikščioti man įprastomis gatvėmis.

3.

Buvo dar ankstyvas rytas, nesutikau nė vieno žmogaus. Mane tai šiek tiek nustebino. Dar pastebėjau, kad nėra nė vieno automobilio, stovinčio prie šaligatvio.

4.

Miestas atrodė keistai ištuštėjęs, tarsi būtų kokios vidurvasario šventės rytas.

5.

Spigino saulė, mesdama ryškius juodus šešėlius, bet visai nešildė. Nors ėjau saulėta puse, jaučiausi gerokai sužvarbęs.

6.

Net ir tyla buvo stebėtina. Aš dažniausiai vaikštau plačiu, medžiais apšodintu bulvaru, kur net žvirbliai ir varnos dar prieš saulėtekį mėgsta garsiai patriukšmauti. Ir dar girdėdavau tarsi prislopintą gaudesį, sklindantį iš didmiesčio centro.

7.

Bet šį rytą aš nieko negirdėjau, tvyrojo visiška tyla, net mano žingsnių aidas, atsimušęs nuo namų sienų, buvo kažkoks gąsdinantis, ėmiau galvoti, kas čia atsitiko.

8.

Tuo metu ėjau pro optikos parduotuvę, vitrinoj kabojodidžiulis laikrodis, visada rodantis tikslų laiką. Žemiau buvo dar viena reklama – akys, spoksančios pro akinius, kiekvieną kartą šyptelėdavau žvelgdamas į tą groteskišką detalę.

9.

Dabar nustebau pamatęs, kad laikrodžio rodyklės dingusios, ciferblatas tarsi apakęs, kažkas buvo sudaužęs ir tas dvi akis, į mane spoksojo tik pavandenijusios žaizdos.

10.

Aš nevalingai išsitraukiau savo laikrodį norėdamas pasitikrinti, kiek dabar valandų, bet pamačiau, kad ir

mano senas, tikslus auksuolis netekęs rodyklių. Pridėjau jį prie ausies, kad įsitikinčiau, ar jis tebeina. Bet išgirdau tik smarkų ir nelygų savo širdies dunksėjimą. Mane stai-ga suėmė itin nemalonus kažkokio pjudyto jausmas.

11.

Įsidėjau laikrodį ir valandėlę stovėjau atsirėmęs į namo sieną, kol tas dusinantis negerumas praėjo. Širdis aprimo, ir aš nutariau grįžti namo.

12.

Apsidžiaugiau prie gatvės kampo pamatęs kažkokį žmogų, jis stovėjo atsukęs man nugarą. Aš nuskubėjau prie jo ir paliečiau ranką.

13.

Žmogus atsigrėžė, ir aš apimtas siaubo pamačiau, kad po minkšta fetrine skrybėle tas vyriškis neturi veido.

14.

Aš atitraukiau ranką, ir to žmogaus figūra iš karto subyrėjo, tarsi būtų iš dulkių arba šapelių.

15.

Ant šaligatvio liko krūva drabužių, o pati žmogysta buvo dingusi.

16.

Aš nusigandęs apsidairiau ir supratau, kad esu visiškai pasiklydęs, atsidūręs miesto dalyje, kur niekada dar nesu buvęs.

17–20.

Stovėjau kažkokioj aikštėj šalia aukštų bjaurių nuomojamų pastatų, nuo tos nedidelės aikštės lyg kokie spinduliai į visas puses šakojosi gatvės. Visos kaip išmirusios, jokio gyvo padaro.

21.

Aukštai danguje liepsnojo saulė, visiškai balta, šviesa skverbėsi pro namus lyg žibantys peilio ašmenys. O man buvo žvarbu, net visas kūnas drebėjo.

22.

Galų gale įstengiau pajudėti ir negalvodamas pasukau siaura gatve. Ėjau greitai, kiek tik leido bildanti mano širdis, o toji gatvė pasirodė besanti labai ilga.

23.

Netikėtai išgirdau varpų skambesį, atsidūriau erdvesnėj aikštėj, priešais buvo nykiai atrodanti raudonų plytų bažnyčia. Be šventoriaus, aplinkui – pilkos namų sienos.

24.

Prie bažnyčios lėtai artinosi laidotuvių procesija, priekyje – senoviškas katafalkas, už jo – keli išgverę nuomojami vežimai, kuriuos traukė sulysę arkliai, apdengti juodom didžiulėm gūniom.

25.

Aš sustojau ir nusiėmiau kepurę, galų gale matydamas gyvas būtybes, girdėdamas arklių kanopų bildesį ir bažnyčios varpus, pajutau palengvėjimą.

SEKMADIENIO VAIKAS

Prisimenu – ir mano senelė, ir motinos brolis dėdė Karlas labai kritiškai vertino mūsų vasarnamį, kiekvienas turėjo skirtingų priežasčių. Dėdė Karlas, kuris iš tikrųjų buvo laikomas kvaištelėjusiu, bet šiaip daug ką išmanantis, paaiškino, kad tas namas – joks namas, tuo labiau – vila, tai tiesiog gyventi nepritaikytas būstas. Tą fenomeną būtų galima pavaizduoti kaip keletą raudonai dažytų medinių dėžių, sustatytų greta arba viena ant kitos. Beveik kaip Stokholmo opera, taip manė dėdė Karlas.

Taigi: keletas raudonai dažytų medinių dėžių su baltais kampais ir dar kaip pakliuvo skersai, išilgai prikalinėtom baltom lentelėm. Apatinio aukšto langai aukšti ir nesandarūs, viršutinio – keturkampiai kaip kokio traukinio, jie sandarūs, tik jų neįmanoma atidaryti. Senas, toliu

uždengtas stogas jau sulopytas. Pilant lietui, vanduo imdavo bėgti per viršutinės verandos sieną į mamos kambarį. Gėlėti apmušalai ten buvo atsiknoję ir išsibangavę. Tas dėžių gremėzdas ilsėjosi ant dvylikos aukštų akmenų. Po namu iki pat duobėtos žemės buvo gal kokių septyniasdešimties centimetrų ertmė. Ten gulėjo papilkėję lentgaliai, sukiužę pinti krėsiai, trys jau surūdiję keistos formos puodai, keli maišai cemento, senos automobilio padangos, skardinė dėžė, prikrauta nebetinkamų namų apyvokos daiktų, kelios šūsnyš laikraščių, suraišiotų metaline viela. Ten visada galėjai rasti ką nors naudinga. Landžioti po namu, žinoma, būdavo draudžiama, mama tikriausiai manė, kad mes galim susižeisti, apsibraižyti į surūdijusias vinis, arba tas senas griozdas staiga ims ir užgrius mums ant galvų.

Tą namą, kaip jį bevadintume, statė Burlengės sekmininkų pastorius. Tai buvo Frithiofas Dalbergas, jis tikriausiai norėjo būti kuo arčiau savo Viešpaties ir Dievo. Todėl rinkosi aukštesnį kalną, iškilusį virš Dufneso kaimo.

Pašlaitėje, kiek žemiau išsikišusios uolos, jis nusipirko lygesnę vietą, išrovė kelmus ir paruošė žemę. Pastorius Dalbergas greičiausiai manė, kad Viešpats įvertins jo triūsą ir suteiks jam ir jo sūnums trūkstantį statybos meno žinių. Laukdami tinkamo įkvėpimo jie ėmėsi darbo. Po penkerius metus trukusių nesėkmių tūkstantis devyni šimtai antrųjų pavasarį pastoriaus kūrinys buvo užbaigtas. Parapijiečiai gėrėjosi statiniu ir net įžvelgė, kad pastoriaus Dalbergo būstas šiek tiek panašus į Nojaus arką. Juk ir Nojus buvo bemokslis statytojas, griežčiau kalbant, paprastas, pageriantis Eufrato baržos škiperis. Bet Viešpats jam suteikė žinių, ir

jis sumeistravo didžiulį laivą, kuriam teko atlaikyti gerokai sunkesnius išbandymus negu kukliam pastoriaus Dalbergo būstui.

Kai kurie pamaldesni papijiečiai manė, kad į pietus atgręžta viršutinė veranda, nuo kurios matėsi slėnis, upė ir platūs tyrlaukiai, galėtų būti tinkama vieta laukti Paskutinio Teismo dienos, kai Apokalipsės angelai per kalną virtinę atskris nuo Ganbru ir Besnos pusės.

Kiek žemiau didžiojo trobesio nenuilstantis pastorius buvo surentęs keistos išvaizdos statinį. Septynių celių baraką po vienu stogu. Kiekviena celė turėjo atskiras žaliai dažytas, nesandarias duris. Tos kamarėlės tikriausiai buvo skirtos svečiams, panorusiems čia praleisti keletą dienų, o gal net savaitių, kad bendromis maldomis ir giesmėmis sustiprintų ir šiaip savo tvirtą tikėjimą. Ilgainiui neprižiūrimos patalpos apgriuvo ir dabar jau buvo tapusios floros ir faunos prieglobsčiu. Pro grindis vešėjo žolė, o per vieną langą net brovėsi berželis. Barsukas, pavadintas Einaru, mus laikė beveik savo šeimos nariais ir gyveno celėje, kuri jau buvo spėjusi apsamanoti. Pelėda kažkurį laiką buvo užsigrobusi kambarėlį su beržiuku, tačiau, deja, išsikraustė kitur. Didžiausioj celėj šeiminkavo pikta, puslaukinė rusva katė su šešetu kačiukų. Tik mano mama išdrįsdavo prisiartinti prie tų aršių padarų. Ji turėjo lengvą ranką gėlėms ir gyvūnams, gynė mūsų žvėryną nuo bet kokio pasikėsینimo, ypač nuo Majos ir Lalos, kurios gyveno dviejose vidurinėse kamarėlėse. Lala buvo virtuvės viršininkė, o Maja – apskritai viskas. Plačiau apie jas kiek vėliau.

Prie šių trobesių dar reiktų priskirti didžiulę aptriušusią tapyklą nedažytom sienom, bet jau arčiau miško. Šikniams ten buvo skirtos keturios skylės, pro

neįstiklintą durų langelį iš ten buvo matomas nuostabus vaizdas – Dufneso kaimas, upės vingis ir geležinkelio tiltas. Skylės tupykloje buvo įvairaus dydžio: „trip, trap, trul“* ir mažoji „tussilul“. Galinės sienos apačioje žiojėjo anga, jos skląstis buvo sulūžęs, ir angos negalėjai uždaryti. Kai Maja ir Linėja apsilankydavo toj įstaigoj norėdamos pasiplepėti ir greitomis nusišlapinti, mudu su broliu kasdien studijuodavom moters anatomiją. Spoksojom negalėdami atsistebėti. Niekas nesistengė ten mūsų užklupti. Mums net į galvą neateidavo iš ten apžiūrinėti tėtį, mamą arba neapkabinamą storulę tetą Ema. Ir vaikų kambarys buvo pilnas visokių tabu.

Didžiajame name visi baldai buvo skirtingi. Pirmąją vasarą mama visą traukinio vagoną prisikrovė įvairiausių baldų iš klebonijos mieste. Dar senelė kai ką pridėjo iš Voromso rūsio ir palėpės. Mama svarstė, planavo, pasiuvo užuolaidas ir nuaudė kilimėlį, jai pavyko sutaikyti skirtingų, rodos, visai nesiderinančių gremėzdų krūvą ir padaryti visai pakenčiamą tvarką. Pamenu, mūsų kambariai alsavo jaukumu. Iš tikrųjų mes kur kas geriau jaučėmės tame keistame pastoriaus Dalbergo statinyje negu svetingame, skoningai sutvarkytame senelės Voromse, iki kurio buvo vos ketvirtis valandos kelio pėsčiomis per mišką.

Iš pradžių minėjau, kad dėdė Karlas kalbėjo kritiškai apie tą „būstą, kuris, esą, joks namas“. Senelė taip pat buvo nusiteikusi kritiškai, tačiau dėl kitos priežasties. Mamos išsikraustymą iš jos vasarnamio ir apsigyvenimą išsinuomotame pastoriaus Dalbergo kūrinyje ji laikė tyliu, bet akivaizdžiu maištu. Senelė buvo įpratusi,

* Tripp, trapp, trull – senas švedų posakis, kuriuo nusakomas trijų vienarūšių daiktų ar asmenų dydis. Tussilull – mažulytė.

kad vasarą aplink ją sukiotūsi vaikai ir anūakai. Dėl to ji pakentė savo žentą ir marčias. O tą vasarą ji buvo pasilikusi Voromse su mamos broliu, dėde Karlu, šis dėl įvairių priežasčių, ypač finansinių, negalėjo jai pasipriešinti. Kiti mamos broliai, dėdė Nilsas, dėdė Folkė ir dėdė Ernstas su savo šeimomis buvo išvažiavę į užsienio kurortus. Taigi senelė buvo su dėde Karlu bei Siri ir Alma, dviem senyvom tarnaitėm, kurios nemėgdavo plepėti, nors kartu darbavosi daugiau nei trisdešimt metų. Lala, taip pat priklausanti senelės štabui, netikėtai pareiškė, kad mano mamai reikalinga visokeriopa pagalba. Birželio pradžioje ji persikėlė į mamos valdas ir čia, net neturėdama gerų sąlygų, sugebėdavo pagaminti puikių mėsos maltinių ir iškepti be galo skanių lydekaičių. Mama, galima sakyti, užaugo Lalos akyse, jos ištikimybė buvo nesutrikdoma, tačiau kai kada bauginanti. Mama nebijodavo jokio žmogaus, bet kai kuriom dienom net ji neišdrįsdavo virtuvėje Lalos paklausti, kas bus vakarienei.

Kiemas čia buvo apskritas ir žvyruotas, viduryje – dar tokia pat apskrita, žole apaugusi aikštelė su saulės laikrodžiu, tik jis jau buvo surūdijęs ir suskilęs į gabalus. Priešais virtuvės langą augo didžiulė rabarbarų plantacija, už jos – pasišiaušusi, nešienaujama pieva, gal kokį šimtą metrų įkalniau nusidriekusi iki pamiškės, kur dar stirksėjo išsivartę tvoros statiniai. Miškas buvo tankus ir neprižiūrimas. Skardžiais jis buvo užkopęs iki pat atsikišusios Dufneso uolos su įduba, kuri tiesiog aidėdavo, kai užeidavo perkūnija. Pilkai rausvame kalno šlaite dar žiojėjo gilus urvas, į kurį nusileisti buvo pavojinga. Mums buvo draudžiama landžioti į tą urvą, todėl jis mus ypač viliojo. Palei mūsų tvorą pakalnėn vinguriavo sekulus, akmenuotas upelis, dingstantis kažkur laukuose, o

šiauriau Sulbakos įtekantis į upę. Vasarom upelis beveik išdžiūdavo, bet pavasarį šniokšdavo, o žiemą juodas ir neramus gurgėdavo po pilkšvu, plonu ledu, per rudenio liūtis jis tiesiog užaudavo keistu balsu. Vanduo buvo tyras ir šaltas. Ties vingiais susidarė gilios sietuvos, ten būdavo rainių, aukšlių, ungurių, upėje ar Svartšiono ežere jie buvo gaudomi palaidynėmis. Už bulvių rūsio, ant jo stogo net augo žemuogės, skurdo nusenęs sodas, bet vis dar duodantis didelių vyšnių ir obuolių. Stačiu taku per mišką galėdavai nusileisti pas Berglundus, į didžiausią Dufneso kaimo sodybą. Iš ten parsinešdavom pieno, mėsos, kiaušinių ir kitokių reikalingų produktų.

Siauras slėnis, statūs uolėto kalno šlaitai, neliestas miškas, sraunus upelis, kalvoti laukai ir tamsi, grėsminga upė, įsirežusi į tarpekį, kitapus – tyrlaukiai, kalnų grandinės – ne itin romantiškas gamtovaizdis, veikiau dramatiškas, keliantis nerimą. Gamta čia nebuvo geranoriška ar ypač dosni. Bet vis dėlto: žemuogės, pakalnutės, šiaurinės linėjos, medutės – vasaros dovanos, saikingos, santūrios. Antai kibiom avietėm apaugusi atšlaitė, kalvelė, apsikėtusi didžiuliais, aitriai kvepiančiais paparčiais, vešlūs aukšti dilgėlynai, dūlantys seni medžiai, šaknų išvartos, uolos, tarsi kokių milžinų išmėtytos pirmykščiais laikais, nuodingi bevardžiai grybai, keliantys siaubą. Devyneta vasarų mes gyvenom tame pastoriaus Dalbergo name, kuris tvirtai laikėsi įsikibęs į pašlaitę prie seno miško, jau pamažu besibraunančio į pievą ir net kiemo veją. Kai iš pietryčių pakildavo audra, kai plačiais tyrlaukiais nuo upės atūždavo vėjas, tos raudonai dažytos dėžės, užkeltos viena ant kitos, imdavo braškėti. Per nesandarius langus vėjas švilpdavo, kaukdavo, užuolaidos baugiai išsipūdavo. Kažkuris vaikus

mylintis žmogus man įteigė, jog užtektų geros vėtros ir visas Dalbergas pakilęs nuskristų link tos atsikišusios uolos. Visas Dalbergas su Bergmanų šeima, miško pelėm ir skruzdėlėm. Išliktų tik tie, kurie čia su barsuku Einaru, Lala, Merta ir Maja glaudėsi po vienu stogu. Aš niekada rimtai tuo netikėjau, bet, kai siautėdavo audra, įsitaisydavau Majos lovoj ir prašydavau jos garsiai paskaityti savaitraštį „Visiems apie viską“ arba iliustruotą „Alero žurnalą šeimai“**.

Tada man buvo nelengva suvokti tikrovę. Riba buvo neaiški, primesta pašalinių suaugusiųjų. Aš girdėdavau ir matydavau: tai neabejotinai pavojinga, o šitai – nė kiek nepavojinga. Jokių vaiduoklių nėra, nekvailiok, nėra nei šmėklų, nei demonų, nei numirėlių, kurie saulės atokaitoj stovi su pražiota kruvina burna, nėra jokių raganų ir trolių. Tačiau kaime pas Anders–Persą gyveno siaubinga senė, ji buvo uždaryta mažutėj trobelėj užkaltais langais. Kartais per pilnatį, kai viskas nutildavo, per visą kaimą aidėdavo jos stūgavimas. Jeigu vaiduoklių nėra, tai kodėl Maja man pasakojo apie laikrodininką iš Burlengės, jis pasikorė miške ant kalvos prie pat tako pas Berglundus? Arba mergaitę, kuri žiemą nuskendo Jimeno ežere, o pavasarėjant išplaukė prie geležinkelio tilto su pilve knibždančiais unguriais? Aš pats mačiau, kaip žmonės nešė jos lavoną, ji buvo su juodu paltu, viena koja apauta žieminiu batu, o kitai trūko net visos pėdos, telikę boluojantys kaulai. Ji man vaidendavosi, kartais sapne, o kartais visai ne sapne ir ne tamsoje. Tad kodėl žmonės sako,

* Švedijos savaitraštis „Allt om alla“, ėjęs 1912–1932 metais.

** Iliustruotas švedų savaitraštis „Allers Familjejournal“ 1877 m. Karlo Alero (Carl Aller) įkurtas Danijoje. Jame pradėti spausdinti kryžiažodžiai ir komiksai.

kad nėra vaiduoklių, kodėl tik juokiasi ir purto galvą: Pu, vaikeliai, apsiramink, jokių vaiduoklių nebūna. Kodėl jie taip kalba, o paskui pasimėgaudami plepa visai ką kita, juk tai iš tiesų pasibjaurėtina tam, kuris vos tik užsi-merkęs regi visokį knibždėlyną.

Dabar man derėtų – bent jau trumpai – papasakoti apie Konfliktą. Tuo metu, konkrečiai – tūkstantis devyni šimtai dvidešimt šeštųjų vasarą, jis jau tęsėsi šešioliktus metus. Viskas prasidėjo dar tada, kai teologijos studentas Erikas Bergmanas įžengė į Okerblomų šeimą kaip būsimo akylai saugomos dukters sutuoktinis. Fru Ana nepritarė tiems santykiams ir kaip įmanydama griebėsi ryžtingų veiksmų. O juk būsimo pastorius galėjo būti uošvės svajonė: ambicingas, išauklėtas, malonus ir gana išvaizdus. Be to – gera ateitis valdiškoj tarnyboj. Tačiau fru Ana turėjo labai skvarbų žvilgsnį. Po nepriekaištinga išore ji įžvelgė dar kai ką: puikavimąsi, įnoringumą, per didelį jautrumą, smarkią nuotaikų kaitą ir per staigų jausmų atšalimą. Ir dar – fru Ana gerai pažinojo savo dukterį, svarbiausią šeimos figūrą, švytinčią, nors mažumėlę išlepintą. Karin buvo jausminga, žvali, protinga, ypač jautri ir, kaip minėjau, išlepinta. Fru Ana manė, kad jos mergaitei reikia labiau subrendusio ir gabaus vyro, tvirtos jo rūpestingos rankos. Toks jaunuolis jau buvo šeimos numatytas – tai religijos istorijos docentas Torstenas Bolinas. Visi buvo vienos nuomonės, kad Torstenas ir Karin – ideali pora, taigi tėvai patikliai laukė, kol jaunuolis pasipirš. Be viso to, Erikas Bergmanas ir Karin Okerblom buvo antros eilės pusbroliis ir pusseserė, o tai jau rizikinga kombinacija. Bergmanų giminėj slypėjo sunkiai nusakoma paveldima liga, pasalūniškai užklumpanti šeimos narius: pamažu stiprėjantis raumenų

nykimas, sukeliantis negailestingą invalidumą ir per ankstyvą mirtį.

Taigi Ana Okerblom manė, kad Erikas Bergmanas netinkamas vyras jos dukteriai.

Tokios pat nuomonės buvo ir Johanas Okerblomas, tik dėl kitos priežasties. Jis jau buvo senas, pasiligojęs ir mylėjo vienintelę dukrą gilia ir nedaloma meile. Bet koks – tinkamas ar netinkamas – jaunuolis jam kėlė siaubą. Senasis ponas troško kuo ilgiau išsaugoti tą savo akių šviesą. Karin į tėvo meilę atsakydavo jausmingu, gal truputį permainingu švelnumu.

Kai tarp abiejų jaunuolių išryškėjo stipresni jausmai, fru Ana ėmėsi griežtų, daugiau ar mažiau apgalvotų veiksmų. Kas labiau norėtų gilintis, galėtų pasiskaityti mano knygą „Geri ketinimai“, kur tie dalykai smulkiai aprašyti.

Erikas Bergmanas vienu metu ne be priežasties pasijuto užgautas, jam atrodė, kad su juo neteisingai pasielgta. Tarp jo ir būsimosios uošvės kilo ne vienas ginčas. Martinas Liuteris kažkur yra pasakęs, jog reikia atsargiau sverti savo žodžius, „nes išskridusio žodžio lyg paukščio už sparno nepačiupsi“. Kaip suprantu, daug tokių žodžių buvo pasakyta pirmaisiais metais. Erikas Bergmanas buvo itin jautrus, įtarus ir dar kerštingas. Niekada nepamiršdavo ir neatleisdavo jo įsivaizduotos, o juo labiau tikros netiesos arba užgaulės.

Karin Okerblom turėjo daug savo motinos savybių. Neabejotina buvo jos valios stiprybė. Taigi Karin nusprendė: savo gyvenimą ji nugyvens su Eriku Bergmanu. Ji pasiekė savo: jos valia buvo įvykdyta, ir jaunas būsimasis pastorius, kad ir nenorom, galiausiai buvo pripažintas.

RUDENS SONATA

PROLOGAS

VIKTORAS: Kartais stoviu ir stebiu savo žmoną, bet ji to nežino. Ji mėgsta sėdėti štai ten, prie kampinio lango, dabar tikriausiai rašo laišką savo motinai. Kai ji pirmą kartą įžengė į šitą kambarį, pasakė: „Čia gera, čia man norėtusi būti.“ Mes buvom pažįstami vos keletą dienų, Trondheime vyko vyskupų konferencija, ji ten dalyvavo kaip kažkokio bažnytinio laikraščio atstovė. Mudu susitikome per pietus, aš jai papasakojau apie atokią savo kleboniją. Ji taip susidomėjo, kad aš net išdrįsau jai pasiūlyti ten nuvažiuoti kartu kokią nors priešpietę, kai baigsis konferencija. Kelyje jos paklausiau, ar nenorėtų už manęs ištekėti. Ji nieko neatsakė, bet kai mes įžengėme į šitą kambarį, ji atsigręžė į mane ir tarė: čia gera, čia man norėtusi būti. Nuo to laiko mudu ramiai, sau tyliai ir

gyvename šitoj klebonijoje. Eva, žinoma, papasakojo man apie ankstesnį savo gyvenimą. Po brandos egzaminų ji studijavo universitete, buvo susižadėjusi su vienu gydytoju ir kartu pragyveno net keletą metų, ji parašė dvi nedideles knygas, susirgo džiova, dėl to nutraukė sužadėtuves ir persikėlė iš Oslo į mažą miestelį Norvegijos pietuose, ten pradėjo dirbti žurnaliste. (Suradęs paima jos knygutę.) Čia jos pirmoji knygelė, man ji labai patinka. Štai ji rašo: „Reikia išmokti gyventi, aš to mokausi kiekvieną dieną. Didžiausia kliūtis yra ta, kad aš nežinau, kas esu, vaikštau apgraibom tarsi akla. Jei kas nors pamiltų mane tokią, kokia esu, galbūt išdrįščiau įsižiūrėti į save.“ (Toliau nebeskaito.) Norėčiau kada nors jai pasakyti, kad myliu ją be jokių išlygų, bet nesugebu, vis bijau, kad ji nepatikės, man trūksta reikiamų žodžių.

PIRMOJI SCENA

1

EVA: Parašiau laišką mamai! Gal galėčiau tau jį perskaityti, aš tau netrukdu?

VIKTORAS: Ne, ne, ateik čia ir sėskis. Uždegsime lempą. Dabar jau aišku, kad atėjo tikras ruduo. Palauk, aš tik išjungsiu radiją, popietės koncertas.

EVA: Gal tu nori paklaustyti iki galo, aš ateisiu ir vėliau.

VIKTORAS: Ne, aš labiau norėčiau, kad tu paskaitytum savo laišką.

EVA (skaito): Vakar mieste netikėtai sutikau Agnes, ji čia atvažiavus su vyru ir vaikais aplankyti tėvų. Ji man pasakė, kad mirė Leonardas. Miela Mamyte! Aš puikiai suprantu, kaip tu siaubingai dabar jauties. Agnes dar pasakė, kad tu, kaip tyčia, po savo koncerto

tada ilsėjaisi Askonoje. Aš paskambinau Paului ir sužinojau tavo adresą. (Patylėjusi.) Norėčiau tavęs paklausti, gal tu sutiktum keletui dienų ar savaitių atvažiuoti pas mus į Bindalį. Tu būtinai atvažiuok, jeigu tik gali ir turi ūpo. Kad tavęs neišgąsdinčiau ir tu iš karto mano kvietimo neatmestum, pasakysiu, kad klebonija labai erdvi. Turėtum atskirą kambarį su visais patogumais. Pas mus jau tikras ruduo, kelias naktis buvo šalna, beržai pagelto ar net paraudo, raiste prisirinkom paskutinių tekšių. Bjauresnio oro dar nepranašauja, dienos kol kas saulėtos, švelnios. Mes turime puikų pianiną, tu čia galėtum skambinti, kiek tik širdis geidžia. Argi tau nebūtų smagu porą savaitių pagyventi ne viešbutyje? Mieloji Mama, pasakyk, kad atvažiuoji! Mes čia šokinėsime apie tave ir lepinsim kaip tik begalėdami. Mes taip ilgai nesimatėm. Spaly jau bus septyneri metai! Nuoširdžiausi linkėjimai nuo Viktoro. Ir nuo manęs. Tavo duktė Eva.

2

(Šarlotė atvyko anksčiau, negu jie tikėjosi. Vienuoliktą ryto ji atvažiuoja prie geltono ilgo klebonijos pastato. Eva tuo tarpu stovi prie laiptų į antrąjį aukštą. Iš lauko nepastebima ji mato pro langą, kaip motina neskubėdama išlipa iš automobilio, neryžtingai sustoja prie bagažinės. Kažko dvejoja, nejuda.)

EVA (kieme): Mama, mieloji, sveika atvykus! Kaip smagu, kad tu čia, aš tiesiog netikiu. Ilgiau pas mus pabūsi, ar ne? Dieve, kokie sunkūs tavo krepšiai. Ar pasiėmei savo natas? Kaip aš džiaugiuosi, turėsi ir mane pamokyti, turbūt neatsisakysi! Mama, mieloji, tu atrodai pavargus. Žinoma, ko čia stebėtis, tokia kelionė. Viktoro dabar nėra, nemanėm, kad tu taip anksti atvažiuosi.

3

ŠARLOTĖ: Aš sėdėjau prie Leonardo lovos visą paskutinę parą. Jį kamavo nežmoniški skausmai, nors kas antrą valandą jam suleisdavo vaistų. Kartais jis net imdavo verkti, mirties nebijojo, tiesiog verkė iš skausmo. Praėjo visa diena, sulaukėm vakaro. Prie tos ligoninės vyko kažkokie statybos darbai, ten kažką gręžė, kalė, daužė, kepino saulė, o ant lango – nei žaliuzių, nei kokios užuolaidos. Vargšas Leonardas, jam buvo gėda, kad nuo jo sklinda blogas kvapas. Mėginom rasti kitą palatą, bet kai kurie skyriai buvo uždaryti remontui. Vakare triukšmas kieme nutilo, kai nusileido saulė, atidariau langą. Bet lauke dar buvo pragariškas karštis, jokio vėjelio. Atėjo profesorius – senas Leonardo draugas. Atsisėdo galvūgaly ant kėdės ir pasakė, kad jis nebeilgai kentės, dabar jam leis vaistus jau kas pusvalandį, kad galėtų užmigti nejausdamas skausmo. Profesorius dar patapšnojo Leonardui per skruostą ir pasakė, kad vakare eina į Bramso koncertą, o paskui dar apsilankys čia. Leonardas paklausė, ką jie ten gros, profesorius

atsakė, kad bus koncertas smuikui ir violončelei su Šneiderhanu* ir Starkeriu**, tada Leonardas paprašė pasveikinti Janošą ir pasakyti, kad jis norėtų palikti jam savo violončelę „Colterman“, seniai ketinęs tai padaryti. Profesorius išėjo, vėl pasirodė skyriaus seselė ir suleido Leonardui vaistų. Ji dar sakė, kad man derėtų bent kiek užkąsti, bet aš nebuvo alkana, mane tiesiog pykino ta smarvė. Leonardas valandėlei užsnūdo. Atsibudęs paprašė, kad išeičiau iš palatos, ir pašaukė budinčią seselę. Ji tuoj pat atėjo su švirškutu. Po kelių akimirku ji priėjo prie manęs koridoriuj ir pasakė, kad Leonardas mirė. Aš dar sėdėjau prie jo visą naktį. (Pauzė.) Aštuoniolika metų jis buvo mano draugas, o sykiu išgyvenom trylika, nė karto neištarėm vienas kitam piktesnio ar griežtesnio žodžio. Dvejus metus jis žinojo, kad mirs, kad išgyti nėra jokios vilties. Aš stengdavausi kuo dažniau nuvažiuoti į jo vilą prie Neapolio, aplankyti jį. Jis visada būdavo malonus, dėmesingas, džiaugėsi mano sėkme. Mudu pasišnekėdavom, pajuokaudavom, pagrodavom kamerinės muzikos, jis beveik nekalbėdavo apie savo ligą, o aš neklausinėdavau – žinojau, kad jam tai nepatinka. Vieną dieną jis ilgai žiūrėjo į mane, paskui nusijuokė ir pasakė: „Kitais metais šituo laiku manęs nebebus, bet aš vis tiek visada liksiu su tavimi, galvosiu apie tave.“ Kokie mieli tie jo žodžiai, Leonardas mėgdavo būti šiek tiek teatrališkas. (Pauzė.) Negalėčiau tvirtinti, kad jaučiu didelį gedulą. Jo mirtis

* Wolfgang Eduard Schneiderhahn (1915–2002) – austrų smuikininkas virtuožas.

** János Starker (1924–2013) – garsus vengrų kilmės amerikiečių violončelininkas.

buvo ir laukta, ir trokštama. Kartais, žinoma, aš pajuntu slogią tuštumą. Bet nevertėtų šitaip įsijausti. (Nusijuokia.) Kaip tu manai, aš labai pasikeičiau per tuos septynerius metus, kol mes nesimatėm? Taip, plaukus aš, suprantama, dažau, Leonardas nenorėjo matyti manęs jau žilstančios, bet šiaip, rodos, esu tokia pat, o kaip tau atrodo? Šitą kelnių kostiumą aš nusipirkau Ciuriche, norėjau kokio patogesnio drabužio tokiai ilgai kelionei automobiliu, pamačiau jį vienoj vitrinoj Bahnhofštrasėj, įėjus pasimatavau, jis man pasirodė kaip nulietas ir stebėtinai pigus. Ar tau jis neatrodo dailus?

EVA: Taip, mieloji mama, net labai dailus.

ŠARLOTĖ: Na, dabar man reiktų viską išsikrauti, gal tu padėtum įnešti tą krepšį, jis velniškai sunkus, man nuo tos kelionės tiesiog gelia nugarą. Gal čia kur atrasime porą lentų pakišti po čiužiniu, aš privalau miegoti kietesnėj lovoj, kaip tu žinai.

EVA: Tos lentos jau pakištos. Mes dar vakar tuo pasirūpinom.

ŠARLOTĖ: Nuostabu. (Sustoja.) Kas tau yra, Eva? Mažute, tu verki? Palauk, leisk man pažiūrėti. Tau kažko liūdna? Vaikeli mano, dėl ko tu čia graudinies? Gal aš čia ką nors kvailai pasakiau, tu gi žinai, kokia aš plepė!

EVA: Apsiverčiau iš džiaugsmo, kad aš vėl su tavim.

ŠARLOTĖ: Na, tai apsikabinkim, kaip tada, kai tu dar buvai maža. Aš tik kalbu, kalbu apie save, o dabar tu man turėsi viską papasakot. Eva, mieloji mano. Leisk, aš į tave pasižiūrėsiu. Man rodos, per tuos metus tu labai suliesėjai, tu visai nelinksma, kaip matau, turėsi pasakyti man, kas tau yra. Eime, atsisėskime

čia, tu neprieštarausi, jei aš užsidegsiu cigarete? Na, tai sakyk, kaip čia tau sekasi, mažoji mano Eva?

EVA: Man viskas gerai. Net labai gerai.

ŠARLOTĖ: Ar judu čia nesijaučiat per daug nuo visų atsisakyę?

EVA: Mums užtenka darbo parapijoj, ir Viktorui, ir man.

ŠARLOTĖ: Taip, suprantama.

EVA: Aš dar groju bažnyčioj. Praėjusį mėnesį surengiau muzikos vakarą. Grojau ir žmonėms pasakojau, ką aš čia groju. Vakaras labai pavyko.

ŠARLOTĖ: Galėsi ir man kada pagroti. Kai turėsi noro.

EVA: Aš labai norėčiau.

ŠARLOTĖ: Turėjau penkis koncertus mokiniams Los An-džele, jų miuzikhole. Kiekvienam koncerte – trys tūkstančiai vaikų. Aš grojau jiems ir pasakojau. Tu net neįsivaizduoji, kokio aš ten sulaukiau pasiseki-mo. Bet įtampa tiesiog siaubinga.

EVA: Mama, aš turiu pasakyti tau vieną dalyką.

ŠARLOTĖ: Taip.

EVA: Helena yra čia. (Pauzė.)

ŠARLOTĖ (piktai): Tau reikėjo parašyti, kad ji čia. Nelabai dora iš tavo pusės pranešti man jau įvykusį faktą.

EVA: Jei aš būčiau tau pasakius, kad ji čia, tu nebūtum atvažiavus.

ŠARLOTĖ: O aš manau, kad būčiau atvažiavus.

EVA: Aš esu įsitikinus, kad tu nebūtum.

ŠARLOTĖ: Tau negana, kad mirė Leonardas? Kam reikėjo tą vargšę Leną dar čia atsigabenti?

EVA: Jau treči metai, kaip Lena čia gyvena. Aš tau rašiau, kad mudu su Viktoru nusprendėm paklausti Lenos, gal ji norėtų su mumis gyventi. Juk aš tau rašiau.

ŠARLOTĖ: To laiško, matyt, aš negavau.

EVA: Arba nesiteikei perskaityti.

ŠARLOTĖ (staiga apsiraminsi): Čia, kaip matau, tu jau pradedi kaltinti mane.

EVA: Taip.

ŠARLOTĖ: Aš dabar jos nepajėgsiu matyti. Bent jau šiandien.

EVA: Mama, mieloji! Lena – nuostabus žmogus, jai tik sunku kalbėti, bet aš išmokau suprasti, ką ji sako. Aš pabūsiu kartu ir tau išversiu. Ji labai tavęs pasiilgus, baisiai norėtų su tavim susitikti.

ŠARLOTĖ: Viešpatie, bet juk jai buvo visai gerai toje slaugos ligoninėje.

EVA: Bet aš pasiilgdavau jos.

ŠARLOTĖ: Tu įsitikinusi, kad jai čia geriau pas tave?

EVA: Taip, jai čia geriau. Ir aš turiu kuo rūpintis.

ŠARLOTĖ: Ar jai nepasidarė blogiau? Norėjau pasakyti, ar jos... Ar jos... Ar jos būklė dabar nepablogėjo?

EVA: Aišku, pablogėjo. Juk tai susiję su jos liga.

ŠARLOTĖ: Na, tai eime, pasisveikinsim.

EVA: Tu tikrai to nori?

ŠARLOTĖ (nusišypso): Man tai siaubingai nemalonu, bet aš nebeturiu kitos išeities.

EVA: Mama!

ŠARLOTĖ: Man visada sunku su žmonėmis, kurie nesugeba motyvuoti.

EVA: Tu čia kalbi apie mane?

ŠARLOTĖ: Gali suprasti, kaip nori. O dabar eime.